

Črtice iz zgodovine slikarstva, zlasti slovenskega.

Kolikokrat nas tlači, uboge Evine otroke, huda teža življenja; kolikokrat tožimo o bridkostih, da damo duška svojemu srcu; kolikokrat

pogled više, njegovim duševnim očem se odpira drug svet — lepši, boljši, čistejši; ta svet mu ponuja tolažbe, sreče in zadovoljnosti vsaj za nekoliko časa:

ta svet je svet — umetnosti, svet prave domišljije. — Ustvaril si je mož v svoji domišljiji lepe, krasne ljudi, ustvaril si je vzor blage in dobrotne matere z detetom. Tudi pokazal bi rad vidno, kar je ugledal z dušo. Gledati hoče s svojimi očmi in gledajo naj drugi tako mater, kakeršne ni med zemljani. Razpne platno, nategne je in položi na stojalo; izbere barve, vzame čopič, napravi zunanje površne poteze, da se vidi prostor, na katerem bode vsa postava; roka se giblje, čopič pohaja pokorno in lahno sem in tje, gori in doli, in kakor bi rastla iz platna, kaže se ti človeška podoba lepša in lepša, dokler ni — dovršena slika. Res krasna umetnost, ki stvarja člo-

veško podobo! Vzvišeno delo, ki pokaže tvojim očem vzor človeške lepote in popolnosti v Božji Materi!

Da, radi te poveljučujemo, divna moč slikarjeva, in radi ti hvalo pojemo, slikarstvo, ki staviš človeku pred oči človeka lepega in veličastnega, ki ga vodiš v cvetočo prirodo, dasi ima pred seboj le kos platna ali papirja; ki ga razveseljuješ, kadar se je žalostil zaradi nemilih

se ozrejo naše oči po stvareh in prizorih, od katerih se takoj zopet obrnejo, ker so nas užalili! In človek, ki ima umno in neumrljivo dušo, dvigne svoj

resničnih prizorov v življenju. In ker je »Dom Svet« prav letos stopil na to pot odločneje, da budi narod slovenski na delo, da ga vzbuja za ljubezen do lepe grafične umetnosti, zato je primerno, da rečemo besedo o njeni zgodovini v obče, posebej še o zgodovini slikarstva pri Slovencih. Tako bomo bolje spoznali sami sebe, spoznali svoje moči, pa tudi svojo nalogo.

O jutrovih deželah ne bomo govorili. Niso bile sicer brez umetnosti, a ostale so skoro do dandanes na prvotni stopinji. O slikarstvu Kitajcev in Japoncev bi pač utegnili kaj več povedati, a za razvoj drugih narodov nimajo skoro nikakega pomena. Zato se ozrimo na oni narod, ki je tudi v drugih strokah bil zaščitnik ali vsaj prvi stalni gojitelj vzvišenih idej človeštva, t. j. grški. Pri Grkih se je razcvela ta umetnost do velike popolnosti. Do 7. stoletja pred Kr. so slikali večinoma le na vaze in druge posode, ali pa razne ornamente na strop pohištvev. Pri tem so uporabljali pred vsem za arabeske liste rastline »akanthus«, ker jih vidimo upodobljene in zvite na kapitelih različnih stebrov. Potem pa, ko je nastopil P^olygnót (deloval med l. 475.—455. pr. Kr.), razvijati se je jelo slikarstvo čim dalje bolj. Kakor razvidimo iz spisov tedanjih pisateljev in pa poznejših dób, odlikovale so se slike tega umetnika zlasti s tem, da se je poprijemal velikih idej, da je njegovo naziranje velikansko, da kaže, kako deluje v telesu duša; na obrazu se je izražal duh, oči so bile žive, postave proste, gibčne! Slikal je prav dobro značaje — vreden imena »ethographos«, slikar »ethos«-a (Aristotel).

V tem in naslednjem stoletju so še sloveli Epiktet, Duris, Euphronios, Hieron in Brygos. Za temi pa so

prišli pravi velikani v slikarstvu, ki so povzdignili to umetnost do največje popolnosti v starem veku: Timanthes, Parrhasios (ok. l. 400.—380. pr. Kr.), Praxiteles in Zeuxis (ok. l. 400. pr. Kr.) Med temi slovi najbolj zadnji, čeprav pripovedujejo, da je še slikal samo s tremi ali štirimi barvami. Iz sykionske šole so bili tudi razni umetniki, kot Eupompos, Pamphilos, Melanthios, iz thebansko-attiške: Nikómachos in Aition, a Rafael Grkom je bil slavni Apelles (rojen v Kolophontu, živel 356.—308.). Njegove slike so imele kot harmonična celota neprecenljivo vrednost, dočim so bili semtertje v posameznosti drugi slikarji umnejši od njega. Vzor mu je bila »charis« — gracia, lepota, kakor si jo predstavlja ognjevita domišljija južnih narodov. — Stari pisatelji pripovedujejo o njem mnogo; tudi naš Prešeren se ga spominja v sonetu: »Apel podobo na ogled postavi.«

V poznejših stoletjih je prenehala prava izvornost, in slikarji te dobe so imeli veliko veselje do slikanja namišljenih in čudnih predmetov. Ko se je pa, kakor kiparstvo, tako tudi slikarstvo preselilo v Italijo, propadalo je od dné do dné bolj in za časa Hadrijana že skoro več ni bilo te umetnosti. Stoprv v 13. in 14. stoletju so jo vzbudili iz tega spanja Cimabue, Guido in Duccio di Buoninsegna. Iz šole Cimabuejeve je slavni Giotto, ki je imel moč na vse slikarje tje do 15. stoletja. V 15. stoletju pa je bil pravi preporod dosedanjega italijanskega slikarstva. Umetniki: Giovan. Fiesole, Sandro Botticelli, Cosimo Rosselli, Bellini in Perugino so stopili na svetovno prizorišče. Za temi je prišla doba najdovršenejega slikarstva tega in vseh prihodnjih stoletij do današnjega dné.

Obdarjevanje kônj v Št. Jerneju na Dolenjskem.

Leonardo da Vinci (pozneje je živel v Franciji), Rafael Santi, Michel Angelo, Corregio, Tiziano in drugi so oslavili Italijo in narod svoj kot umetelniki, na katere je lahko ponosno vesoljno človeštvo. Odlikujejo se i ti veleumi po velikem duhu, izborni kompoziciji in po krasoti v skupinah; umotvore preveva oni duh, ki navdaja človeka z nekakim svetim strahom in zavzetjem.

Izmed španskih umetelnikov slovi vzlasti Murillo, pri čegar umotvorih stopa individuálnost, preprostost in pobožnost, spojena s pravim čuvstvom in prijazno blagohotnostjo, na prvo mesto. Izmed Murillovih deželanov slovó v 14. stoletju najbolj Dello in Starnina; v 15. Juan de Borgona, Campana, Morales in Macip, v 16. Navarrete, Alfonso Cano, Atan. Bocanegra, zlasti pa Diego Velazquez; in slednjič v 17. stoletju Goya, katerega veličastne, z duhom in poezijo španskega naroda napolnjene slike ves svet občuduje.

Četudi so Francozi od nekdanj umetelnost in vedo izmed raznih narodov skoro najbolj gojili, vendar niso imeli do poslednjih stoletij veliko takih slikarjev, katere bi lahko stavili v prvo vrsto. Iz 15. stol. slovi Fouquet de Tours; iz 16. François Clouet; iz 17. stol. Jacques Blanchard in Eustache Le Sueur. Stoprv koncem 17. in v 18. stoletju se je vzdignilo slikarstvo do one višine, na kateri je še dandanes. Zasloveli so Lebrun, Michel Corneille, Claude Lefebvre in Vernet, umetelniki, ki so za mnogo nad svojimi predniki. Izmed dandanašnjih so pa najslavnejši: Ary Scheffer, Delacroix, Decamps, Lessor, Robert in Delaroche.

Tudi v Belgiji in na Nizozemskem se je razvilo slikarstvo do precejšnje

popolnosti. Omenjam naj le slavnega Van Dycka (r. l. 1599., u. l. 1641.) in Rembrandta (r. l. 1607., u. l. 1669.).

V Angliji pak niso bila slikarstvu posebno ugodna tla, in angleški slikarji so vedno zaostajali za laškimi ali španskimi. Izmed največjih so: Cooper, Reynolds (leta 1723.—1792.), Briggs, Stothart, Crome, Callet in Creswick, ki so skoro vsi slikali zgodovinske predmete.

V Nemcih so znamenitejši Albrecht Dürer (l. 1471.—1528.), H. Holbein (1497.—1543.), Mengs (1728.—1779.), priden a nenadarjen slikar, Tidemann, in v sedanjem času: Feuerbach, Piloty, Makart in Gabr. Max.

Po tem kratkem pregledu se pomudimo še nekoliko dalje pri Slovanih, posebej še pri Slovencih. Ako ne nahajamo med Slovani tako razvite slikarske umetelnosti, kakor pri južnih narodih, treba pomisliti, da so jih zavirale razne neugodnosti. Južno podnebje, ki je svetlo in žarno, osvetljuje predmete vse drugače kakor mračni sever. Tudi so bile neugodne razmere politične. Južni Slovani so vzdihovali pod krutim jarmom turškim, težko so si pridobivali vsakdanjega kruha, kako naj bi bili mislili na umetelnost. Edina pesem žalostinka jim je bila tolažba in uteha.

»Inter arma silent musae« uči latinski rek. Vendar so se trudili tudi Slovani za to lepo umetelnost in ponašajo se lahko z dovoljnimi, ako ne velikimi uspehi. Naj si jih nekoliko ogledamo.

V Čehih slovi zlasti Vaclav Brožík izmed prvih historičnih slikarjev, porojen l. 1852. v Třemošni pri Plznu. Hodil je v šole v Pragi, potem v Monakovem in slednjič v Parizu. Od tod je šel Brožík učít se slikarstva v Ant-

werpe, kjer slovi zlasti znana naturalistiška holandska šola. Ondi je stoprv postal umetnik v pravem pomenu besede. Najbolj znana je pač slika: »Hus na sněmu v Kostnici«; poleg tega spadajo slike »Columb«, »Slavnost v Rubense« in »Svatek babičky« med najboljše čeških slikarjev.

Ne manj izvrsten slikar je Pražan Ženíšek; hodil je v umetelne šole v Pragi, v Beču in Antwerpah, kjer se je učil zlasti slikanja ‚al fresco‘. Občno zanimanje so vzbudile skupine na stenah narodnega gledališča v Pragi. Izmed njegovih najboljših slik, ali pa morda najboljša je »Božena«. Sedaj živi Ženíšek v Pragi kot profesor na c. k. češki umetelnostno-obrtni šoli.

Tretji umetnik slavnega imena je Dvořák. Naj omenimo njegovih najlepših alegoričnih podob: »Vera, upanje in ljubezen«; človek ne vé, kateri bi prisodil prvo mesto. — Toliko o češkem slikarstvu!

V Rusih naj omenim glasovitega Vereščagina. Narodil se je Vasilij Vasiljevič Vereščagin dné 26. oktobra l. 1842. v guberniji Novgorodski v Čerepovcu in hodil v Peterburgu v mornarsko šolo, iz katere je tudi izšel kot častnik. A kmalu se je odločil za slikarstvo in l. 1861. pričel svoje potovanje po Nemčiji, Franciji in Španiji. Nato je odšel na Kavkaz, kjer se mu je duša napolnila z ognjem in živo resničnostjo, katera se nahaja na njegovih umotvorih. Pozneje se je vrnil zopet v Francijo, potem odšel na Kavkaz, kamor je še tudi čisto pozneje prihajal kot vojak. Sam si je zidal v Parizu velikansk

atelier, kjer je slikal prostrane slike svoje.

Le-te se dadó deliti večinoma v dve vrsti: slike bojne in slike verske. Prve je občudoval ves svet, zakaj umetnik predočuje predmete svoje iz vojske z vso natančnostjo, strašnostjo in odvračuje človeka od bojaželjnosti. A odločno treba zavračati namere slikarjeve, katere je imel v verskih slikah. Tu se kaže v najvažnejših predmetih goli naturalizem, nekrščanski duh. Zato moramo le z obžalovanjem in s pravičnim srdom omenjati to stran njegovega umetelniškega delovanja. Škoda za takega moža! Neznana ni tudi ona velikanska slika: »Prihod princa waleškega«, kjer so slikani sloni v naravni velikosti.

Naj izpregovorim nekoliko tudi o poljskem slikarju Matejku. Jan Matejko, »historični« slikar, je porojen l. 1838. (30. julija), ter je hodil v šole na Dunaju in v Monakovem. Prva slika, ki je dosegla velikanski uspeh, bila je razstavljena v pariški svetovni razstavi leta 1867.: »Deželni sel Reyten na državnem zboru v Varšavi« (leta 1773.). Naš cesar je kupil sliko za Belvedere. Druga znamenita dela njegove rokó so: »Skarga«, »Wilczek«, »Stepan Bathory«, »Copernicus« in v novejšem času »Sobieski«. Zadnja slika si je pridobila mnogo slave. Kolorit slik tega umetnika je krasen, poleg tega pa različen in živ, domšljija umetnikova je ognjevita in vznesena, njegova nadarjenost v kompoziciji izredna. L. 1873. je postal ravnatelj akademije v Krakovu, kjer živi tudi še danes. Želimo mu še mnogo let slovanski umetelnosti v slavo.

(Dalje.)

—i—

rodnem desetercu, kakor so zložene tudi junaške narodne pesmi. Govorica je popolnoma narodna, jezik krepek in domač.

Mnoge njegove pesmi imajo jednak začetek, kakor narodne, n. pr.:

Tri su bora naporedo rasla,
Medju njima tankovrha jela . . .

ali:

Rano rani Tekelija bane . . . itd.,

druge se začenjajo z vprašanjem, ali čudenjem, kakor narodne pesmi. Kadar kdo koga kaj vpraša, tedaj tisti, ki odgovarja, ponavlja vprašanje. Primere in »epitheta ornantia« so popolnoma po narodnih pesmih, kakor: »Konj do konja, junak do junaka — a barjaci kano i oblaci«, sivi sokol, ljuti zmaj, mrki vuk, britka sablja, sitna knjiga itd.

Konec pesmij je tudi po narodnih. Navadno želi vsem veselje, izročja pozdrav, ali pa daje lep nauk, kakor je tudi v narodni pesmi. Boje, junake in orožje opisuje popolnoma po narodno.

Gledé na obliko se razlikujejo njegove pesmi od narodnih v tem, da je Kačič svoje pesmi razdelil na kitice po štiri vrstice, česar ni v narodni pesmi. Nekaterikrat rabi tudi rime, kar njegovim pesmim več škodi, nego koristi, ker narodna epska pesem ne pozna rime. Jezik je ikavska štokavščina, a

pravopis fonetičen, kateri je tudi najprikladnejši za hrvaški jezik, toda v fonetiki ni dosleden.

Kačič hoče o vsem, kar pripoveduje, prepričati čitatelja, zato navaja povsodi razloge, zato se izogiblje vsemu, kar se mu v narodni pesmi zdi čudno, neverjetno in fantastično. Kjer v narodni pesmi ni dovoljnih dokazov, sklicuje se na stara pisma in diplome, na pisatelje latinske in laške. Posebno se drži Orbinija in Sagredija, katera sta pisala o zgodovini njegovega naroda. Pri mnogih pesmih je tudi v prozi razložil predmet, o katerem govori pesem.

V nasprotnih mnenjih se nikdar odločno ne izraža, ampak pravi: »virujte kome hočete«, kadar je kaj neverjetnega: »Tko hoče, neka viruje, a tko neće, neka miruje« ali: »viruj pobre, tako mudri pišu« itd.

Kačič je odvil domišljiji ono ulogo, katero ima v narodni pesmi, in zaradi tega ni v njegovih pesmih prave živahnosti in višjega poleta ter so nekatere pesmi nekoliko dolgočasne.

V svojih pesmih je oster in natančen gledé na nraavnost; vse, kar se mu je v narodni pesmi zdelo le količkaj pohujšljivo, izpustil je ali zamenil s čim drugim.

(Dalje.)

Črtice iz zgodovine slikarstva, zlasti slovenskega.

(Spisal —i—.)

(Dalje.)

Sedaj pa izpregovorimo obširneje o slikarstvu slovenskem. — Najstarejša priča slikarstva slovenskega je skoro gotovo rokopis kartuzijanskega meniha Nikolaja, po-

znejšega prijorja samostana v Bistri, iz l. 1347.: »Augustini: De civitate Dei.« Rokopis hrani sedaj licejska knjižnica v Ljubljani. Drug znamenit rokopis »Homilije sv. Gregorija« iz l. 1410. se nahaja

v Kranjskem župnijskem arhivu iz l. 1410. Ti knjigi se odlikujeta po izbornih inicijalih (začetnih črkah) in vinjetah.

V poznejših desetletjih se prikazujejo na cerkvah slike sv. Krištofa, katerega svetnika je posebno častil nemški cesar Friderik IV. (1440—1493). Tudi prejšnja stolna cerkev je imela podobo sv. Krištofa na strani proti mestnemu trgu. — Nekaj starih, a že precej poškodovanih slik je videti v Dvorski cerkvi, sezidani l. 1544.; slike pa pri sv. Primožu nad Kamnikom (iz leta 1472.) je prenovil l. 1840. nevešč slikar in jih je pokvaril.

Iz 17. stoletja poznamo slovenske slikarje komaj po imenih. Naj jih navedem nekoliko! Maks Höb t n e r (Eppner 1611?). Matevž Slavec je slikal v Celju l. 1613. Elija Wolf je napravil oltar Marije Magdalene v stolni cerkvi; Gerhard Hren (Krön l. 1617.) je naslikal podobo za veliki oltar Št. Jakobske cerkve. Podobe na platno iz te dôle na stenah v kapeli Št. Jakobske cerkve so precej lepe, a imena slikarjevega ne poznamo. Prenovil jih je pred leti domačin Jebačin.

V 18. in 19. stoletju je število slikarjev večje: Menzinger, Potočnik, Herrlein, Bezlaj, Kastelic, Jelovšek, Brata Layer, Potočnik, Langus, Stroy, Kisel, Wolf, brata Šubica in dr.

1. Val. Menzinger (roj. l. 1730.) je delal prav mnogo za Kranjsko, Štajersko in Hrvaško. Skoro v vseh ljubljanskih cerkvah so bile in so slike njegove, n. pr. sv. Andrej, sv. Janez Nepomuk, sv. Trojica, sv. Križ, sv. Florijan, sveta Uršula, sv. Marija, betlehemski nedolžni otročiči (po Rubensu) v Šentpeterski, sv. Elizabeta in sveti Jurij v nemški, sv. Frančišek Pavlanski, sv. Uršula in sv. Avguštin v uršulinski, in sv. Valentin — jedna izmed najboljših slik njegovih — v frančiškanski cerkvi. V obednici

franč. je njegova največja slika: Jezus nasituje štiri tisoč ljudij. Tudi omenjena kopija po Rubensu je vrlo narejena. Sploh se njegove slike odlikujejo po čistem in prosojnem koloritu; slikar je razumeval in izražal značaje v obrazih in rokah, znal je urejevati postave lično (gracijozno), poslednjič je pa on tudi jako skrbno izdelaval svoje slike. Ako mu hočemo tudi kaj očitati, omenjamo, da je tu pa tam izvršil postranske osebe bolje nego svoje junake. Toda ako premislimo, da je imel Menzinger pokvarjeno desnico, in je torej le težko slikal, moramo se mu čuditi, da se je popel na tako visoko stopinjo umetelne dovršenosti. — Njegov učenec je bil gluhonemi Potočnik (por. 20. junija leta 1752. v Kropi, umrl. 9. februarija leta 1834. v Ljubljani). Potočnik je bil jako priden, a njegovim risarijam nedostaje natančnosti in pravilnosti, kolorit slik je dosti trd in okoren; podobe na presno so boljše od podob na platno. Slikal je več stvarij v tukajšnjem frančiškanskem samostanu, v kapeli za velikim altarjem v frančiškanski cerkvi, na neki hiši v slonovih ulicah sv. Florijana.

2. Herrlein (r. 1733., umrl 2. majnika leta 1817.) je drugi znameniti slovenski slikar te dôle. Slikal je zlasti mnogo po Kranjskem in Štajerskem in sicer na platno in presno. Risarije njegove so boljše, nego slike, kolorit je vendar še precej ubran, a rudeče ozadje moti čestokrat ogledovalca njegovih slik. Jedno izmed najlepših podob je slikal l. 1780. za cerkev v Brežicah na Štajerskem: umirajočega sv. Jožefa. Za Ljubljano je izdelal sv. Tri Kralje za frančiškansko, Mater Božjo čistega spočetja (dobra slika) za Št. Jakobsko, in altarne slike za Florijansko cerkev, katere je pa pozneje nekdo pri prenavljanju precej poškodoval.

V nekdanjem jezuitskem samostanu, v sedanji Virantovi hiši, nahaja se tudi jedna izmed njegovih slik na stropu nad najvišjim delom stopnic z napisom: Herrlein pinxit 1786. Tudi ljubljanski muzej hrani precejšno zbirko njegovih del.

3. Izmed bratov Layerjev je bil rojen znamenitejši Leopold Layer 21. novembra leta 1752. in je umrl 12. aprila 1828. Oče njiju je bil slikar, pa jako reven. Revščina jima ni dopuščala, da bi bila šla na kako akademijo; zato sta se učila le po kopijah in bakrorezih. Vsled tega so tudi njiju risarije dosti boljše od slik, katerim je barva trda; slabi, medli kolorit ima malo stopinj ali majhen obseg, zdi se, kakor bi bil nekam mrzel. Ko sta stopila v zvezo s historičnim slikarjem Schmidtom (o katerem povemo pozneje več) postale so podobe boljše; zlasti angelji Leopoldovi so jako lepi; v tej vrsti je bil on res mojster. Leopold je slikal mnogo še po bratovi smrti. Tako n. pr. dičijo njegove slike cerkev v Velesovem, »zadnja večerja« in sv. Katarina pa glavno cerkev v Kranju. Naslikal je tudi imenitno sliko na Brezjah: Marijo Pomocnico, katero je neki napravil v silni stiski. Ljudsko sporočilo pravi, da jo je neki jetnik napravil v ječi. — Njegov brat Valentin (roj. 6. febr. l. 1763., umrl je že 5. julija l. 1810.). V zgodovini našega slikarstva je skoro brez pomena.

Predno preidem na poprej imenovane slikarje poslednje dôle, zdi se mi potrebno povedati tudi nekoliko o slikarjih tujcih, ki so okrasili s svojimi deli naše dežele. V prvi vrsti omeniti je tu laškega umetnika imenom Giuglio Quaglia; narodil se je neki l. 1668. v Comskem kraju Laino (Laino-Como); šolal se je v Bologni, Parmi, Piacenzi in v Benetkah, kjer se je učil zlasti po slikah

Tintorettovih in Correggiiovih. Pozneje je bival večinoma v Furlaniji, in potem sčasoma obhodil celo Avstrijo. Zgodovina vsega poznejšega življenja in delovanja njegovega je zlasti zato težavna, ker je več slikarjev tega imena in ker čitamo to ime v raznih pravopisih (Guaglia, Qualia, Gualio, Quallio, Quallius). Freske v Šentpeterski cerkvi v Ljubljani so baje tudi njegove. Njegov učenec Carlo Carlone je slikal bržkone stenske freske v Šenklavški cerkvi. Quaglia sam pa je okrasil strop ladije v ravno tej cerkvi z lepimi slikami na presno iz zgodovine preganjanja kristijanov za časa Neronovega in dvanajsterih apostelnov, čudežev sv. Nikolaja (ob velikem altaru) in napravil je ostale slike, razven onih, ki so v kupoli. Tudi v ljubljanskem semenišču je slikal in sicer v lepi knjižnični dvorani, kjer se je shajala nekdanj »Academia operosorum«.

Še jednega naj navedem iste vrste, namreč slikarja Schmidta (roj. l. 1718.), navadno imenovanega po kraju, kjer je bil rojen, »Kremser Schmidt«. Več malih slik njegove roke krasi slovenske dežele; izmed večjih so tiste, ki so v cerkvi v Velesovem, in lepa slika v kapeli vojaške bolnišnice v Ljubljani: vse se odlikujejo, ker so čisto in lepo izvršene, lahko umevno sestavljene, naslikane z živimi barvami, pa tako, da so senčni toni dobro razdeljeni: risarije so dobre, določne. Inkarnat je lep, kot malokje, in Menzinger ga je često posnemal v tem. Kako je vplival na brata Layerja, povedali smo preje.¹⁾ (Dalje.)

¹⁾ Med tiskom smo bili opozorjeni na nekatere slike, posebej starejše, ki niso tukaj omenjene. Priobčili bomo pozneje nekaj dostavkov. Sestavek naš ima nadpis »Črtice«, zakaj dovršeno zgodovino bi bilo pač težko že sedaj pisati. Prosimo vljudno, da bi nam prijatelji iz raznih slovenskih krajev poročali o slikah in slikarjih: le tako dobimo natančno zgodovinsko sliko.

Črtice iz zgodovine slikarstva, zlasti slovenskega.

(Spisal —i—.)

(Dalje.)

Matej Langus se je porodil 9. oktobra leta 1795. v Kamni Gorici pri Kropi. Hodil je na akademije na Dunaju, v Rimu, Neapoli in Monakovem. Iz časa njegovega rimskega bivanja je vedel rajni profesor Mih. Peternel o Langusu sledeči pripetlej. Nekega dne povabi kardinal-zavetnik akademike na svoje bližnje posestvo na izlet. Tam so tudi kovali, ker še ni bilo strojev, žebelje, kakor na Gorenjskem. Ko Langus to zagleda, brzo pripomni, da si tudi on upa žebelj skovati. Mož beseda! mu rekó, — in glejte, s par udarci dovrši naš mojster vzoren žebelj. Kardinal pa tudi pové resnico s hitro opazko: »Ta (žebelj) ni bil prvi«. Res se je bil Langus doma priučil žebeljariti.

Njegove skice in študije kažejo veliko marljivost, nikakor pa ne sistematično urejenega napredovanja in nadarjenosti. K sreči je prerisaval slike velikih mojstrov. Njegove lastne so risane dobro, a brez pravega vzvišenja; bôje so sicer še precej ubrane, pa brez moči; kolorit je nekam okoren in inkarnat je surov; utis na gledalca je čestokrat slaboten in nedoumen. Na vseh njegovih slikah vidimo bolj pridnost, nikakor pa ne duhovitega vznosa.

Slikal je na presno in na platno. Pri freskih njegovih se kaže čestokrat napaka, da jih je slikal kakor z oljnatimi barvami na platno. Tako postane vsa slika preteška, kar dovršnosti izpeljave bolj škoduje nego koristi — za pogled iz daljave. Stara dôba slikarska je pri slikarjih na presno rajša rabila krepke

konture, ki so bile potem z lahkimi barvami takorekoč le zalite, napolnjene brez mnoge otenjave. Kako teški so n. pr. nekateri oddelki freskov na oboku frančiškanske cerkve v Ljubljani. Vstvaril je mnogo slik, katerih še vidimo v kupoli stolne cerkve, v ladiji frančiškanske cerkve. Njegove so tudi al fresco slike v Šmartnem pod Šmarno Goro, v cerkvi na Šmarni Gori in po raznih drugih cerkvah. Istotako so njegove altarne podobe: Katarina Sijenska, Alojzij Gonzaški, Janez Nepomuk v stolnici in Marijino Oznanjenje v frančiškanski cerkvi. Omeniti vredno je tudi njegov veličastni, zdaj žal že nekoliko obrabljeni »Božji grob« v navedeni cerkvi.

Sliko Vnebovzvetja Matere Božje v Št. Jakobski cerkvi je Langus dovršil še pred potovanjem v Rim.

Celó preko morja so prišle njegove slike, ko je po naročilu tedajnega misijonarija Pirca izdelal tri svete podobe ter jih poslal v Ameriko.

Umrli je 20. oktobra leta 1855.

Njegova nečakinja Henrika Langus je tudi mnogo slikala, a njene slike v splošnem niso tolikega pomena za nas.

Med najboljše slikarje slovenske se mora prištevati Ivan Wolf (recte Payer). Porodil se je 26. decembra leta 1825. v Leskovecu na Dolenjskem. V 15. letu svojega življenja se je lotil slikarstva. Ovirala ga je v študijah vojaška suknja, ker je bil leta 1845. potrjen v vojake. Služil je cesarja v domačem polku in se boril l. 1848. in 1849. za domovino na Laškem. Skazoval se je dobro ter

dosegel čast in službo častnika. Kmalu potem so ga imenovali nadporočnika in polkovnega pobočnika. Vse te svetle časti Wolfa niso mogle utešiti. Njegov ognjevit duh je koprnel po umetnosti. Ostavil je vojake ter šel v Benetke, od koder se je vrnil l. 1859. v svojo domovino.

Od l. 1860.—1884. naslikal je celo vrsto izbornih podob po vsi Kranjski, Štajerski in Koroški. Oglejmo si nekatere njegovih podob, a motrimo jih pazno.

Na južni strani Št. Jakobske cerkve vidimo krasno sliko, ki nam predočuje Kristusa vozečega se »v oblakih neba sodit žive in mrtve« v okrožju zbranih angeljev. Pod nogami mu plava svet, v njem je solnčna ura in pod njim napis: Quaelibet vulnerat, ultima necat. Občudovanja vredna je ta slika. Te krasote v kompoziciji veličastva Kristusovega in živahnosti v bôjah!

Srednjo podobo na fasadi frančiškanske cerkve je slikal tudi Wolf, (izvzemši monštranco in prt, delo slikarja Grilca). Angeljem na tej sliki dihaajo obrazi nebeške slave, miline in pobožnosti, da, cela podoba opominja na slike Murillove. Dva angelja, prvi na levi in drugi v ozadju na desni strani, bližata se do vršeni umetnosti. Brez dvoma pripada to delo najkrasnejšim slikam Wolfvim tudi gledé na prelepi kolorit.

V stolni cerkvi je slikal božji grob z uporabo zlatega dna. Kaj posebnega pa niso njegove tri slike na zunanjem licu stolne cerkve. Prva slika na južni strani nam kaže Marijino oznanjenje. Kompozicija ni umetna, istotako ne bôje, in Bog Oče nima posebno veličastvenega obraza, ker je pač nekako premalenkosten za idejo vzvišenega Vsevladarja. — Bolja, pa ne mnogo, je podoba Charije duhovnika, pri daritvi v tem-

peljnu. Na tej sliki je res kompozicija še jednostavnejša, pa je kolorit precej bolji.

Tretja slika nasproti semenišču nam kaže sv. Janeza Krstnika. Ta podoba spominja gledalca močno na Langusovo slikanje z močnimi bojami brez miline in lepote. Vendar je na tej sliki podoba Kristusova natančnejšega premotrenja vredna. Obraz Gospodov diha nebeške svetosti in miline, pozitura, kakor tudi inkarnat, sta izvrstno pogojena. Bela obleka dela res dober vtis, le škoda, da moti slabo ozadje in še bolj slabo nebo lepoto njegovo. — Vse te tri slike pa niso izvirne, ampak le reprodukcije starejših podob.

Prvo in najslavnejše delo Wolfovo pa je vsekako slika (sicer deloma reprodukcija) na Florijanski cerkvi, ki nam predočuje »žalostno Mater Božjo« in Ljubljance, oziroma Kranjce, proseče jo pomoči ob grozni kugi. Taisti predmet naslikal je tudi Langus v frančiškanski cerkvi na levi steni družega altarja moške strani.¹⁾

Dasi ni slika Langusova baš slaba in še nekoliko ogreva, vendar ni niti senca Wolfovi sliki. Kar more vplivati na izraz v liči: žalost, boleost, toga, strah, preteča nevarnost, močnodušnost, plahost, pobožnost in zaupnost: vse, vse se bere na teh obrazih. Te smrtnoblede postave, kako jim trepeče telo strahú, kako se jim srce krči pri dihu grozne morilke, pri spominu na pred kratkim umrle sorodnike, znance in prijatelje! In kako se jim oči zaupno obračajo do Marije! Vsi so zbrani v molitvi, deca in starčki, mladeniči in možje, device in žene; in angelji nesó jim tolažilnega upa in pomoči, in ž njima

¹⁾ Tudi nemški slikar Canon z Dunaja je l. 1858. za veliki altar tukajšnje nemške cerkve enako podobo prav lepo izvršil.

novega življenja. — In kolorit? Tudi ta je povsem izboren. Bôje so žive in ubrane; dihajo nežnost, in so spojene druga z drugo v najmilejših nijansah; a pri vsem tem nedostaje jim kontrastov. V celoti ni nič bombastičnega, vse naravno, vse resnično! Res, to delo je krona vseh umotvorov Wolfovih.

Iz leta 1865. je njegova lepa slika sv. Ruperta v farni cerkvi tega svetnika na Dolenjskem.

Slikal je tudi 1868. leta glavni altar Št. Jakobske cerkve, kar je slik al fresco; pri tem delu pomagal mu je še zdaj

v Ljubljani v veliki bedi in zapuščenosti živeči akademijski slikar Ivan Tavčar. Ta slika je deloma reprodukcija. — »Ex ungue leonem«, slove latinski pregovor, in uresničil ga je Wolf s slikanimi kulisami, koje je za malo svoto izdelal l. 1882. za Božične predstave ljubljanskega Marijanišča. Kar se tiče krajinskega kolorita in krasne perspektive, so pravi umotvor. Isto velja ob ozadju »oljske gore« — predstavlja mesto Jeruzalem v luninem svitu — v tukajšnji frančiškanski cerkvi; le žal, da ni na presno slikano. (Konec.)

Beseda — kje si?

(Spisuje J. M.)

III.

Naglo napreduje naša mila slovenščina in prav je, da se trebi in olikuje, kakor je lastno živim jezikom. Zvonec nosijo v tem oziru navadno nekateri časniki in posamni književniki. Šola vendar, to pa je staro pravilo, drži naj se le gotovih, vže utrjenih oblik; naj v pisavi ne zaostaja, a tudi ne prehitéva.

Razklali ste nas in kdo vé, kedaj bomo Slovenci složni v tej pisavi, rekel sem nekako pred tridesetimi leti, kadar so »Novice« pisati jele *r* samoglasnik, in res — danes še nisimo jedini (cf. »Danica«, »Cvetje« itd.). »Usus tyrannus — *r* je tiran«, pisal sem takrat, in — nasprotnik onej pisavi — poprijel sem se je naposled sam zarad potrebne sloge. Kadar pa bode rusovščina jezik obče-slovanski, kakor obetajo nekateri, izginitil bode zopet *r* samoglasnik!

Razklali ste nas sedaj na pr. v glagolih II. vrste, da eni pišejo: dvigniti, dvignit, dvignivši, dvignil, dvignjen, dvignjenje; eni pa: dvignoti, dvignot, dvignovši, dvignol, dvignen, dvignenje.

Nekdaj smo pisali prvo obliko: dvigniti, dvignil. L. 1854. je Janežič v slovnici svoji privzel opazko: »Na Štajerskem je pogosto nedoločivna končnica *-noti* v navadi, ki je staroslovenščini najbližja in torej zasluđuje, da bi se je za glagole II. oblike sploh poprijeli in pisali: *minoti*, *ganoti*, *dvignoti* itd. (str. 71).« Zasluđuje, pa ne zasluđu, rekel sem tedaj, in sem te misli še sedaj.

Staroslovenščina ima v glagolih II. vrste poseben — skaljen — glasnik nosnik (*on*, *u*, *uo*, *uon*), ki ga v latinici Miklošič znači *a*, Šuman *o* (1884 str. 63),

Črtice iz zgodovine slikarstva, zlasti slovenskega.

(Spisal —i—.)

(Konec.)

Skako je živel — utegne kdo vprašati — Wolf v domovini svoji? Morebiti srečno? — Ne. Kakor poetu, tako tudi slikarju rada sreča laže, zlasti kadar ne skrbi dovolj za vsakdanje potrebe, ali pa se neče sprijazniti z rednim življenjem, ki je podlaga tukajšnje sreče. Tako je bilo z Wolfom. Bil je mož dobrega srca, poln umetelnih načrtov, a za gospodarstvo ni imel niti skrbi niti darú. Živel je večkrat v skrajni zapuščenosti in bedi; pretresal mu je časih mrzaz onemogle ude; tu pa tam ni vedel, ali bode jel danes kaj, ali ničesar ne, ali si bode dobil ležišča, kamor bi naslonil trudno glavo, ali ne. Tako je naposled telesno in duševno onemogel, na pol sestradan in zmražen umiral, a spomnil se ga ni nihče in mu ni vtil tolažilne besede v nesrečno srce in mračno dušo. Na cesti je umrl, sam, ostavljen od vseh, v britki nesreči; bolan na duhu in telesu se je ločil s sveta 12. grudna 1885. l. ob 4. uri popoldne, lazeč v bolnico. Ko se je pa smrt njegova raznesla po mestu, tedaj so vedeli pač vsi kaj zanimivega o njem povedati.

Wolf je bil visoke rasti, podolgastega obraza, in kar sem ga jaz poznal, velih lic ter udrtih očij. Nosil se je ponosno, hodil počasi, zamišljeno; na licu si mu čital vso boleost nesrečne duše, a vendar je pogledoval z žarnim svojim očesom dobrovoljno po ljudeh. Bil je blag značaj. Želeti je Slovencem mnogo takih mož, a srečnejših, kakor je bil naš pokojni Wolf.

Poleg teh slikarjev navajamo še Mih. Stroya, Pavla Künla in brata Šubica. — Prvi se je šolal v Benetkah ter v Rimu in dospel, zlasti v portretih, deloma tudi v zgodovinskih slikah precej visoko. Srce Jezusovo nad menzo stranskega altarja sv. Janeza Nepomučana v Št. Peterski cerkvi v Ljubljani je njegovo delo. — Drugi je Pavel Künl, tudi zgodovinski slikar. Sv. Vincencij v kapeli prisilne delavnice, slike v altarju in nad menzo: sv. Mihael, Frančišek Ksaverij, Kristus na križu v trnovski in samaritanka v protestanški cerkvi so dela njegovih rok. Kdor pozna te proizvode, vé, da so deloma prav krasni in da napravljajo dober vtis na gledalca.

Najslavnejša slikarja poslednje dôle sta brata Šubica. Jurij Šubic, zgodovinski slikar, je dobil za krasne svoje kompozicije znano Fürgerjevo nagrado in je slikal v ljubljanskem muzeju štiri alegorijske podobe in nekaj slik na platno na portalnem stropu; v Št. Jakobski cerkvi pa: 1. proslavljanje svetega Jakoba; 2. obglavljenje sv. Jakoba; 3. spremenjenje Kristovo na gori Tabor (v frančiškanski cerkvi slika Langus-ova z istim predmetom); 4. poklic Jakobov med aposteljne. Slike njegove na platno se mi zdé boljše od onih na presno. Zlasti pri zadnji sliki v Št. Jakobski cerkvi pogreša človek one miline v potezah in krasnega kolorita, kot ga imajo alegorijske podobe v muzeju. — Brat njegov Janez, tudi zgodovinski slikar, se je šolal v Benetkah in Rimu. Izmed njegovih slik je n. pr. oljnata slika v

muzeju jako veličastna. A kompozicija in tudi kolorit sta izborna.

Dostavek uredništva. Gospod pisatelj nam je izročil te črtice, ne da bi se ponašal s popolnim in obširnim delom, marveč, da bi ž njimi budil prijatelje prelepe slikarske umetnosti. Rado je objavilo te črtice tudi uredništvo — prav z isto nado. Upamo, da bomo mogli polagoma dopolniti ta spis in da bode bodoči zgodovinar naše prosvete in umetnosti dobil mnogo — dasi tudi raztresenih — kamenov za svojo zgradbo prav v našem listu. V ta namen naj nas podpirajo vrli rodoljubi, naj naznanjajo in popisujejo umetnine po slovenskih zemljah. Jeden obširnejši spis iz te stroke utegne kmalu zagledati beli dan v tem listu. Jako želimo tudi s slikami pojasniti svojim čitateljem, kateri in kakšni so naši najboljši umotvori.

Izmed sedaj živečih slikarjev je znanih mnogo vrlih mož. Upamo, da postrežemo tu pa tam čitateljem s kakim kratkim življenjepisom in naznanilom o njih delih. Za danes podajemo kratko črtico o možu, ki je nekdaj delal tudi slike za slovenski ilustrovani list »Zvon« in je torej precej znan tudi širšemu čitateljstvu — o Simonu Ogrinu — iz peresa dobrega prijatelja našemu listu.

Simon Ogrin se je porodil 6. okt. leta 1851. na Stari Vrhniki števil. 124. Po zimi je hodil v šolo na Vrhniko, kjer se je naučil pri tedanjem učitelju Cveku brati, po letu pa je pasel živino ter je že takrat izrezoval vsakojake podohe.

Šestnajstletni deček je šel v Ljubljano z materjo in postal učenec podobarja Avgusta Geclja (l. 1867.). Čez tri leta (l. 1870.) pa gre kot podobarski pomočnik na Dunaj, kjer je dobil veselje

do slikarstva. Kmalu se povrne domov in izvršivši na Stari Vrhniki in pri sv. Trojici nekatera podobarska dela, gre l. 1871. v Ljubljano za učenca k slavnemu slikarju Wolfu, kateri ga je do cela vnel za slikarsko umetnost. Po dnevu se je učil slikati, zvečer pa se je učil pri Radivoju Pozniku, sedaj inženirju v Dunajskem Novem mestu, laškega jezika, pri dr. Edvardu Volčiču, sedaj adjunktju v Žužemberku, nemškega jezika in drugih potrebnih predmetov. Leta 1875. dojde v Benetke na slikarsko akademijo; gmotno ga je podpiral kranjski deželni odbor. Tu je napredoval izvrstno in dobil prvo darilo za originalni karton: »Umor Galeazzo Visconti-ja v milanski cerkvi«; beneški list »L'Adriatico« (št. 204.) ga imenuje »un vero artista — pravega umetnika«.

L. 1877. gre na Dunaj (takrat je naslikal z oljnatimi barvami sliko »Kaj je to?«, ki jo je prinesel dunajski »Zvon«, original pa hrani rodbina Kotnikova v Verdu) in ostane ondi do 1879. leta. Koncem tega leta se povrne zopet v Benetke, mudi se dva meseca v Florenciji in pol leta v Rimu. Odtod gre julija 1880. l. v rojstni kraj na Vrhniki, kjer je še dandanes.

Ko bi hoteli naštevati dela njegova, bili bi v zadregi. Napravil je (da omenjamo le poglobitnejše proizvode) že osem križevih potov (v Dobrničah, v Št. Petru na Dolenjskem in Notranjskem, v Gradišču, Vogerskem, Šmarju, Križu in Hrušici na Goriškem). Slikal je prezbitarije pri sv. Križu na Goriškem, v frančiškanski cerkvi v Novem Mestu, v kapucinski cerkvi v Lipici na Štajerskem, v Slavini, v kapucinski cerkvi v Škofji Loki in v Kamniku, izdelal božji grob na Vrhniki, Godoviču, Libušni in v Kamniku, kakor tudi mnogo drugih manjših ali večjih samostojnih del.

Kolorita, koncepcije in tehnike njegovih slik ne morem dostojno soditi, ker sem le nekoliko slik sam videl in ker nisem strokovnjak. Pač pa lahko poudarjam njegovo nadarjenost, pridnost, samouštvo. — Temu poročilu pristavljam, da sta dve Potočnikovi sliki

(prim. »Dom in Svet« 1891, str. 77.) v Lesnem Brdu (podružnici Vrhniški) v stranskih oltarjih: Sv. Gregor in sveti Avguštín, in sta še dokaj dobro izvršeni. Tudi kapelanija Vrhniška hrani nekaj manjših slik njegovih.

Prazgodovinske izkopine po Slovenskem.

(V Letopisu „Matica Slovenske“ za l. 1889. Spisal S. Rutar.)

(Priredil V. S.)

(Konec.)

Drugi spis istega pisatelja se glasi: »Prazgodovinska in rimska razkopavanja po Slovenskem l. 1888«.

Tu našteva g. pisatelj one slovenske kraje, kjer so izkopali omenjenega leta kaj starin in sicer na stroške anthropologijskega društva, centralne komisije za zgodovinske in umetelniške spomenike na Dunaju, c. kr. dvornega muzeja, deželnih muzejev v Ljubljani, Celovcu in Trstu in državnega arheologijskega muzeja v Akvileji. Za ljubljanski muzej je posebno važen srečni preiskovalec grobov g. Jernej Pečnik, samouk.

Iz te na kratko posnete vsebine spozna vsakdo, da je spis jako zanimiv in poučen. Sestavljen je po najboljših virih in po pisateljevih izkušnjah v tej stroki. Razprava je pisana poljudno, da tudi manj vežbanemu bralcu ne napravlja nikakih težav. Menimo, da ne kratimo spisu vrednosti, če navedemo nekatere točke, s katerimi se ne strinjamo popolnoma.

Na str. 3. beremo, da je »zgodovina naše zemlje mnogo starejša, kakor se

navadno misli«. Besedo »zemlja« rabi g. pisatelj tu v pomenu »človeštvo«. Marsikdo utegne ta stavek napačno umeti, posebno, ker je pozneje govor o glacialnih dôbah in o najstarejših ostankih človeških ogradij (6. str.). Dandanašnji učenjaki sicer res radi segajo po visokih številkah, kadar govoré o starosti človeštva, toda z dokazi jim gre trda. Sploh se s številkami ne dá povedati nič trdnega, kadar govorimo o prvih zemeljskih stanovnikih. Saj še celó tam, kjer imamo pisane vire, pogosto ne moremo natančno določiti časa, kaj še-le, če si moramo »zgodovino sestaviti iz ostankov«. Dobro bi bilo, ko bi g. pisatelj kaj več povedal o diluvijalnem človeku iz Šipke Pečine, da ne bo mislil bralec kaj posebnega o njem, zlasti ker so pisali tako čudne stvari o tem predmetu. Ko so namreč 26. avgusta l. 1880 v tej pečini našli človeško čeljust z zadržanimi tremi zobovi, mislil je Wankel, da je to ostanek diluvijalnega velikana; Schaafhausen je opazil znake spominjajoče na opico; vse to so pa drugi, kakor Virchow in